

4. **Битянова, М. Р.** Антропологический подход к решению проблем успешности обучения ребенка к школе / М.Р. Битянова, О.И. Глазунова // Психологическая наука и образование. – 2019. – № 1. – С. 5–8.

5. **Курапова, Т. Ю.** Критерии успешности обучения общеобразовательных школ / Т.Ю. Курапова // Психология в России и за рубежом. – СПб.: Реноме, 2011. – С. 106–109.

6. **Дубовицкая, Т. Д.** Методика диагностики направленности учебной мотивации // Психологическая наука и образование. 2002. Том 7. № 2. С. 42–45.

ӨОЖ 37.031.4

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ – БІЛІМ БЕРУ САПАСЫН АРТТЫРУ АСПЕКТІСІ

Рахманбаева Г. Е. – физика тілі пәні мұғалімі, №2 жалпы білім беретін мектеп, Маңғыстау облысы, Мұнайлы ауданы.

Қазіргі білім беруде бірқатар проблемалар бар. Олардың бірі-мектептегі жетістік әрқашан өмірдегі сәттілік дегенді білдірмейді. Тәжірибе білімге бағдарланған білім беру мазмұнының ұзақ жылдар бойы қалыптасқан пәндік немесе тәртіптік моделінің тиімсіздігін дәлелдеді. Сондықтан да білім беру сапасын жетілдірудің басты бағыты оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі ұлттық іс-қимыл жоспары болуға тиіс.

Кілт сөздер: функционалдық сауаттылық, оқушы, білім беру, мектеп.

Табыс қазір бұрынғыға қарағанда басқаша көрінеді. Жетістіктері жоғары адамдар көбінесе дәстүрлі еңбек нарығынан бас тартып, өз жұмыс орындарын құруды жөн көреді. Технологияның осы деңгейімен өсу дегеніміз – сіздің қолыңызда бұрын-соңды болмаған ақпарат мөлшерімен өсу. Ешқашан өз сұрақтарына жауап беруден бірнеше секунд бұрын болмаған балалар бар, және бұл жай ғана жылдам іздеу. Олар жатын бөлмесінен шықпай-ақ өздерін қызықтыратын кез-келген тақырыпты өз бетінше оқи алады. Қазіргі оқушылар тобы Z ұрпағы мен Альфа ұрпағынан шыққан. Бұл екі ұрпақ өз үйлерінде және сыныптарында озық технологиялармен өсті.

Z және Альфа ұрпақтары интернетте әлемнің түкпір-түкпірінен келген адамдармен кездеседі және олар өз штатынан шыққанға дейін планетаның екінші жағында оңай достар таба алады. Мектептер мен ата-аналар балалар мен жастарға шынымен шексіз оқу тәжірибесін құра отырып, саяхаттауға мүмкіндік береді.

Біздің мектептердегі оқушылар бүгінде ақылды, тәуелсіз және өте қабілетті. Олар технологияға ие және жаһандық және мәдениаралық қарым-қатынаста өзін жайлы сезінеді. Болашақ ұрпақтардың осы салаларда одан да көп тәжірибесі болады деп күтуге болады. 21 ғасырдың білімі-оқушыларға осы жаңа әлемде жетістікке жету үшін қажетті дағдыларды беру және оларға осы дағдыларды қолдануға деген сенімділікті дамытуға көмектесу. Олар үшін көптеген ақпарат оңай қол жетімді болғандықтан, XX ғасырдың дағдылары бұл ақпаратты түсінуге, бөлісуге және оны ақылға қонымды тәсілдермен пайдалануға көбірек көңіл бөледі.

Сандық интеграция 21 ғасырда толыққанды білім алу үшін де маңызды болғанымен, қолданыстағы оқыту әдістеріне технологияны қосу жеткіліксіз. Технология оқушыларымызға пайда әкелу үшін стратегиялық түрде қолданылуы керек. Оқушылар мектепке алғаш кірген кезде де технологияның алдыңғы қатарлы пайдаланушыларына айналуға, сондықтан бұл көбінесе белгілі бір бағдарламаларды қолдануға үйрету мен нұсқау берудің орнына, ұсынылған мүмкіндіктерге ашық екенін білдіруі мүмкін.

Бүгінгі таңда қазіргі қоғамдағы ғылым адам өмірінің көптеген салалары мен салаларында маңызды рөл атқарады деп айта аламыз. Ғылымның даму деңгейі қоғам дамуының негізгі көрсеткіштерінің бірі болып табылады, сонымен қатар бұл мемлекеттің қазіргі дамуының көрсеткіші болып табылады. Адам айналасындағы барлық нәрсе – ғылымның жетістіктері.

Қазіргі ғылымның таңғажайып мүмкіндіктері бар. 1904 жылы НиколаТесла бір кездері адам өз ойын ең алыс қашықтыққа жібере алады деп мәлімдеді. Бір ғасырдан кейін бұл мүмкін болды. Қоғамды ақпараттандыру соншалықты жоғары деңгейге жетті, қазір адам кез-келген ақпаратты интернеттен таба алады. Әр үйде және кеңседе қазір компьютер де, интернет те бар. Олар соншалықты қарапайым болғандықтан, адам оларды қолданумен байланысты қауіптерді ұмытып кетеді. Компьютер-сәулелену мен өрістердің бірнеше түрінің көзі. Стационарлық компьютерлер мен ноутбуктер мониторларының катодты сәулелік түтігі иондаушы сәуле шығарады. Кез-келген басқа электр аспаптары сияқты, компьютер де электромагниттік сәуле шығарады. Компьютерге кіретін барлық құрылғылар мен қосалқы электр жабдықтары күрделі электромагниттік өрісті құрайды. Электромагниттік сәулеленудің әсері туралы қазіргі заманғы зерттеулердің көпшілігі оның денсаулыққа тигізетін зияны туралы айтады.

Алайда, қазіргі кезеңде ғылым мұндай мәселелерді шешуге тырысады, ғылыми қауымдастық

құрылымында жаңа салалар жасайды. Эргономика ғылымы-адамды компьютермен және басқа машиналармен өзара әрекеттесу арқылы зерттейтін ғылым. Эргономика адамның жұмысын жан-жақты зерттеумен айналысады, сондықтан көптеген ғылыми пәндерді біріктіреді: физиология, еңбек гигиенасы, Психология және т.б. ғалымдар компьютерде жұмыс істеуге байланысты адам ағзасына жүктемені азайту жолдарын табуға тырысады, мінсіз және қауіпсіз техниканы құруға қатысады.

Білім беру процесіне және білім беру құрылымының өзгеруіне бағытталған әсерді жүзеге асыратын ғылым оның барлық компоненттеріне қолданылады: мақсаттары, міндеттері, принциптері, формалары мен әдістері, құралдары, нәтижелері. Бүгінгі таңда мұғалімдер ғылымның негіздерін ғаламдық желі – интернет арқылы балаларға жеткізуге тырысуда. «Көрінбейтін колледждерге», Қашықтықтан оқытуға, виртуалды институттарға артықшылық беріледі. Мұғалім мен оқушының тікелей тікелей байланысы жоғалады. Мұғалімнің рөлі азайып келеді, тірі мысалда бала тәрбиесі жоқ, Мен болашақ ұрпақ үшін теріс салдарды ғана көремін.

Ғылым, әдетте, адамның өзін қамтитын әлем туралы объективті білім алу үшін жоғары мамандандырылған қызмет ретінде қарастырылады. Бірақ ғылыми зерттеулер жүргізу этикалық ма, тіпті өте қызықты, Оның жемістері адамдар үшін қауіпті болуы мүмкін бе? Әрине, ғылым қоғам мәдениетінің маңызды нысандарының бірі, ал оның дамуы адам өмірінің барлық салаларын жаңартудың маңызды факторы болып табылады. Қазіргі заманғы ғылым адамның дүниетанымын қалыптастырады, техникалық прогреспен тығыз байланысты, қоғамның дамуы туралы болжам жасауға және бағдарламалар жасауға, адамзат алдында тұрған мәселелерді шешуге көмектеседі. Бірақ ғылым адамзат үшін әрқашан қауіпсіз бе?

Жаңа жағдайларда мектеп түлектерін оқыту процесі «өмір бойы білім беру» тұжырымдамасын жүзеге асыруға ықпал ететін құзыреттіліктерді дамытуға бағытталуы керек. Қазіргі заманғы оқытудың міндеті тек білімді байланыстыруда немесе білімді әлемнің шығармашылық даму құралына айналдыруда ғана емес. Психологиялық-педагогикалық зерттеулердің деректері оқушылардың жаңа білімі аддитивті түрде де, бұрынғы білімдерін қайта қарау, жаңа сұрақтар қою, гипотезалар жасау арқылы да қалыптасуы мүмкін екенін көрсетеді. Бұл жағдайда оқушылардың білімі аспаптық сипатқа ие және оқушының өмірінде оның айналасындағы процестер мен құбылыстарды түсіндіру үшін қажет болады. Арнайы педагогикалық құралдармен оқушының интеллектісін, оның шығармашылық ойлауын мақсатты түрде дамыту, ғылыми дүниетаным мен белсенді өмірлік ұстанымды қалыптастыру туралы мәселе ашық күйінде қалып отыр. Бұл қазіргі заманғы инновациялық ізденістердің бірінші мәселесі. Кең анықтамада функционалдық сауаттылық білімнің көп қырлы адам қызметімен байланысын біріктіретін жеке тұлғаны әлеуметтік бағдарлау әдісі ретінде әрекет етеді.

Сыни тұрғыдан ойлау – бұл ақпараттық шындықпен тиімді өзара әрекеттесуге мүмкіндік беретін ойлау стратегиялары мен коммуникативті қасиеттер жүйесі. Сыни тұрғыдан ойлауды дамытудың білім беру технологиясы диалогтік, интерактивтік сабақ режимін, мәселелерді бірлесіп шешуді, сондай-ақ педагог пен білім алушылар арасындағы «серіктестік» қатынастарды көздейтін оқытудың коммуникативтік-әрекеттік қағидатына негізделген [1].

Мектепте оқытудың инновациялық технологияларын пайдалану әдістемесі, егер олар оқушылардың өз бетінше алу мен нәтижелерді талдауды, іздеу қызметін ұйымдастырудың диалогтық нысанын (зерттеу, ойын, пікірталас және т.б.), оқушылардың сабақ мазмұнына деген оң эмоционалды көңіл-күйін және олардың білім алушы тарапынан оқу іс-әрекетінде табысқа жетуге бағдарлануын көздейтін сабақта танымдық іс-әрекетке толық қосылуын қамтамасыз етсе, тиімді болады, сонымен, оқушы тарапынан: мұғалім проблемалар, міндеттер қояды, оларды оқушылармен бірге талқылайды, пікірталастар мен іс-шараларды жоспарлайды, ал оқушылар өздеріне жүктелген міндеттерді шешеді, нәтижелерді бағалайды.

Әр қатысушының орындалған жұмысты рефлексивті түсінуі ерекше маңызға ие. Сондықтан, пікірталастың соңғы кезеңінде оқушыларға бірлескен іс-әрекеттің барысы мен ондағы жеке рөлін қарастыруға мүмкіндік беру сияқты маңызды.

Рефлексия дегеніміз, әдетте, бір жағынан, адамның өз ойларын, сезімдерін, ниеттерін талдау қабілеті, екінші жағынан, өзіне немесе үшінші тұлғаларға қатысты басқа адамдардың ойларын, сезімдерін, іс-әрекеттерін болжау қабілеті түсініледі. Рефлексия аясында қарым-қатынастың үш жағының өзара байланысы айқын көрінеді: қабылдау, ақпарат алмасу, өзара әрекеттесу.

Оқу қызметі, ең алдымен, өнімді (репродуктивті) сипатта болуы керек және келесі әрекеттерді қамтуы керек: құбылыстарды түсіндіру және сипаттау; құбылыстар мен процестердің модельдерін қолдану және құру; өзгерістерді болжау; қолда бар деректерге сүйене отырып тұжырымдар жасау; осы тұжырымдарды талдау және олардың сенімділігін бағалау; гипотезалар ұсыну және оларды қалай тексеруге болатындығын анықтау; зерттеу мақсатын тұжырымдау; зерттеу жоспарын құру; жаратылыстану мәселелері бойынша пікірталас.

Қазіргі қоғамға постиндустриалды әлемде болып жатқан өзгерістерге тез бейімделе алатын адамдар қажет. Қазіргі уақытта объективті тарихи заңдылық-бұл адамның білім деңгейіне қойылатын талаптардың жоғарылауы. Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаев халыққа жолдауында: «дамыған бәсекеге қабілетті мемлекет болу үшін біз жоғары білімді ұлт болуымыз керек. Қазіргі әлемде жай ғана жаппай сауаттылық жеткіліксіз екені айдан анық. Біздің азаматтарымыз ең озық жабдықта және ең

заманауи өндірісте жұмыс істеу дағдыларын ұдайы меңгеруге дайын болуға тиіс. Сондай-ақ балаларымыздың, жалпы бүкіл өскелең ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да үлкен көңіл бөлу қажет. Бұл біздің балаларымыздың қазіргі өмірге бейімделуі үшін өте маңызды» деп айтқан [2].

Қазақстанда мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі ұлттық іс-қимыл жоспары әзірленді, Ұлттық жоспарға мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту процесін мазмұндық, оқу-әдістемелік, материалдық-техникалық қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар кешені кіреді. Ұлттық Жоспар Қазақстан Республикасында білім беру сапасын жетілдірудің негізгі бағдары ретінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі іс-қимылдардың мақсаттылығы мен жүйелілігін қамтамасыз етуге арналған. Ұлттық жоспардың мақсаты – Қазақстан Республикасы оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін жағдай жасау.

Ұлттық жоспардың міндеттері: оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың отандық және халықаралық тәжірибесін зерделеу; оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша шаралар жүйесін іске асыру механизмдерін анықтау; білім беру мазмұнын: стандарттарды, оқу жоспарлары мен бағдарламаларын жаңғыртуды қамтамасыз ету; білім беру процесін оқу-әдістемелік қамтамасыз етуді әзірлеу; оқушылардың білім сапасын бағалау және мониторингілеу жүйесін дамыту; қосымша білім беру жүйесінің мектептері мен ұйымдарының материалдық-техникалық базасын нығайту.

Функционалдық сауаттылықтың келесі негізгі белгілерін анықтауға болады: жалпы және кәсіптік білім беру бағдарламаларын дербес таңдау негізінде білім деңгейін арттыруға дайындық; кәсіпті, бос уақыт пен еңбек қызметінің нысандарын саналы түрде таңдау, өз құқықтарын қорғау және өз міндеттерін ұғыну қабілеті; қазіргі қоғамда бейімделуге дайындық, жеке қасиеттерді дамыту мүмкіндіктеріне бағдарлау және өз қауіпсіздігін қамтамасыз ету; коммуникативтік әрекетке қабілеттілігі.

Сәйкесінше, сабақ материалы жаратылыстану сауаттылығының құзыреттілігін қалыптастыратын осындай іс-шараларды ұйымдастыруға және оқу міндеттерін қоюға «сылтау жасауы» керек. Сонымен, шартты түрде сабақтың мазмұны тест түріне ұшырауы мүмкін. Бұл тесттегі сұрақтардың жалпы мәні келесідей. Сабақтың мазмұны өнімді сұрақтар мен тапсырмаларды тұжырымдауға мүмкіндік бере ме? Басқаша айтқанда, жоғарыда аталған іс-шараларға сәйкес бірқатар білім беру міндеттерін шешуге болатын әдістер (формулалар, модельдер, алгоритмдер) ұсынылған ба?

Демек, мұғалімнің құзыреттілігіне қойылатын талаптар, егер ол оқушылардың табиғи ғылыми сауаттылығын қалыптастыру міндетін қойса. Мұғалімнің өзі жаратылыстану сауаттылығын құрайтын құзыреттіліктерге ие болуы керек және бұл әрдайым бола бермейді. Тек осы жағдайда ғана ол жаратылыстану сауаттылығына арналған тапсырмаларды оқу процесінде мақсатты түрде қолдана алады және одан да өз бетінше құзыреттілікке бағытталған міндеттер деп аталатын осындай тапсырмаларды орындай алады. Мұғалім оқушылардың өндірістік іс-әрекетін ұйымдастырушы (немесе үйлестіруші) ретінде әрекет етуі керек [3].

Жақсы мұғалім дегеніміз – таңдалған мақсаттар мен міндеттерге байланысты үш жолды да шебер қолдана білетін адам. Бақытымызға орай, олар біздің мектептерде көбірек. Қателіктерден қорықпаңыз, өйткені қателіктер кейде тегіс жолға қарағанда көп пайда әкелуі мүмкін. Ең бастысы – өзіңізге, өз күшіңізге сеніп, дұрыс бағытта жүру.

Әдебиеттер тізімі

1. **Жаратылыстану циклі пәндерінде орта мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру ерекшеліктері.** Құралдар жинағы. – Астана: Ұлттық білім академиясы. Алтынсарина, 2018. – 48 б.
2. **Зицер Д., Зицер Н. Азбука Н.** Қазіргі заманғы педагогикалық өнер. – Санкт-Петербург, 2019 – 432 б.
3. **Мельникова Е.Л.** Мектептегі функционалдық сауаттылық. – М., 2018. – 168 б.

УДК 371.2

THE EDUCATION SYSTEM OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: NEW FEATURES

Saidov A. M. – Senior lecturer of the Department of Processing Technology and Standardization, Kostanay Regional University named after A. Baitursynov.

Nurakhmetova A. M. – bachelor's degree student in the specialty 5B072800-Technology of processing industries, Kostanay Regional University named after A. Baitursynov.

Nikitina D. V. – bachelor's degree student in the specialty 5B072800-Technology of processing industries, Kostanay Regional University named after A. Baitursynov.

The article reveals the features of the education system in Kazakhstan universities and at the University of Oxford. The goals of reforms in the Ministry of Education and Science of the Republic of